

บทที่ ๓
ระเบียบวิธีวิจัย

เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ถึงบทบาทและประโยชน์ที่ได้รับจากรายการสารคดีทางวิทยุโทรทัศน์ที่ให้ความรู้เรื่องกฎหมาย ซึ่งในที่นี้จะทำการศึกษาจากรายการ “รู้กฎหมายได้ประโยชน์” ดังนั้นวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จึงเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุดสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ โดยการวิจัยเชิงสำรวจที่จะใช้นั้นจะมีระเบียบวิธีซึ่งต้องอาศัยข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ หลายแหล่ง เพื่อรวบรวมและนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สรุปภาพรวมของการศึกษาวิจัยหัวข้อนี้ โดยจะมีรายละเอียดต่างๆ ดังต่อไปนี้

แหล่งข้อมูล

๑. แหล่งข้อมูลประเภทเทปโทรทัศน์

ได้แก่ เทปโทรทัศน์ รายการ “รู้กฎหมายได้ประโยชน์” ที่ฝ่ายสารคดี บริษัทเบสไลน์โปรดักชั่นจำกัดเป็นผู้ผลิตและออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๗ เวลา ๑๑.๕๕-๑๒.๐๐ น. ในช่วง ๑ พฤศจิกายน ๒๕๓๕- ๓๑ มกราคม ๒๕๔๐ รวมทั้งสิ้น ๖๒ ตอน เป็นแหล่งข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหา, รูปแบบของรายการและการผลิตของรายการแต่ละตอน โดยสามารถนำมาเปิดชมแล้ววิเคราะห์อย่างละเอียดและสามารถชมซ้ำได้

๒. แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร

นำมาใช้เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลที่ใช้สำหรับการอ้างอิง และใช้ประกอบการวิเคราะห์เนื้อหาและรูปแบบของรายการ ร่วมกับแหล่งข้อมูลประเภทเทปโทรทัศน์

๒.๑ บทรายการโทรทัศน์ของรายการ “รู้กฎหมายได้ประโยชน์” ตั้งแต่

๑ พฤศจิกายน ๒๕๓๕-๓๑ มกราคม ๒๕๔๐ รวม ๖๒ ตอน

๒.๒ บทความ/ ข่าว จากสื่อมวลชนทั้งหนังสือพิมพ์และนิตยสารต่างๆ ในช่วง

๑ ตุลาคม ๒๕๓๕- ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐ (ได้แก่ นิตยสารรายสัปดาห์, นิตยสารวัยรุ่น, หนังสือพิมพ์สยามกีฬา)

๓. แหล่งข้อมูลจากการสังเกต

เนื่องจากผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของทีมงานผู้ผลิตรายการ “รู้กฎหมายได้ประโยชน์” ในฐานะของผู้ควบคุมการผลิตรายการ ดังนั้นการเก็บรวบรวมในส่วนของการสังเกตหรือการปฏิบัติงานจึงสามารถกระทำได้อย่างสะดวกและเก็บข้อมูลได้อย่างครบถ้วน การสังเกตกระบวนการปฏิบัติงานของรายการนี้เพื่อที่จะได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งของการวิเคราะห์บทบาทของการให้ความรู้ด้วยการนำเสนอ โดยการใช้รูปแบบของละครที่เป็นละครเบาสมอง ทั้งนี้การสังเกตจะเริ่มตั้งแต่ ๑ กันยายน- ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕ รวมทั้งสิ้น ๓ เดือน

๔. แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล

การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับรายการสารคดีทางวิทยุโทรทัศน์ที่ให้ความรู้ด้านกฎหมายทั้งในส่วนของผู้ผลิตรายการและผู้รับชมรายการ

ก. ทีมงานผู้ผลิตรายการ

ผู้ผลิตรายการในที่นี้ คือผู้ผลิตรายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์ซึ่งได้ยกมาเป็นกรณีศึกษาสำหรับงานวิจัยนี้ ผู้ผลิตรายการจะเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญเพราะในการผลิตรายการโทรทัศน์เพื่อออกอากาศนั้นจำเป็นต้องมีผู้ที่คิดรูปแบบรายการ กำหนดรูปแบบ นโยบาย วัตถุประสงค์ การดำเนินงาน สร้างสรรค์รายการ ฝ่ายข้อมูล ควบคุมการผลิต โดยแหล่งข้อมูลเหล่านั้น ได้แก่

- คุณพิภพ พานิชักดิ์

ผู้คิดและกำหนดรูปแบบรายการของรายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์ กำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของรายการ และเป็นผู้จัดการแผนกสารคดี บริษัทเบสไลน์ โปรดักชั่น จำกัด

- คุณศรีณยู วงศ์กระจ่าง

ผู้ร่วมคิดและกำหนดรูปแบบรายการที่นำเสนอด้วยละคร และเป็นกรรมการบริหารของบริษัทเบสไลน์ โปรดักชั่น จำกัด

- คุณ เชาวเลิศ ประสพสันต์
ศูนย์กฎหมายเพื่อประชาชน คณะนิติศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้นำเสนอประเด็นปัญหากฎหมายให้
แก่รายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์
- คุณ อภิรดี สุคนธมาน
ผู้ควบคุมการผลิตรายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์
- คุณรุจิรา สุภาษา
ผู้เขียนบทรายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์
- คุณไพโรจน์ เอี่ยมน้อม
ผู้กำกับภาพ , กำกับรายการของรายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์

ข. ผู้ชมรายการ

เป็นผู้ที่ได้รับข่าวสารความรู้ความบันเทิงที่รายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์นำเสนอออกไป โดยผู้รับชมรายการจะเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการให้ข้อมูลเรื่อง บทบาทและผลของรายการสารคดีทางวิทยุโทรทัศน์ที่ให้ความรู้ด้านกฎหมาย โดยเฉพาะรายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์ ว่ารายการนั้นได้แสดงบทบาทอย่างไรและส่งผลต่อผู้ชมเพียงใดและอย่างไรบ้าง โดยผู้รับชมที่จะเป็นแหล่งข้อมูลได้แก่

- กลุ่มบุคคลจำนวน ๑๐๐ คน

กลุ่มบุคคลเหล่านี้จะเป็นแหล่งข้อมูลด้วยการตอบแบบสอบถาม ซึ่งจะให้ข้อมูลในเรื่องของการทำหน้าที่และบทบาทของรายการที่ให้ความรู้ด้านกฎหมาย โดยกลุ่มตัวอย่างคือ ประชาชนผู้ชมรายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์ ดังนั้นจึงเป็นการเก็บตามตัวแปรเดียวคือผู้รับชมรายการ และทำการเก็บข้อมูลโดยการสุ่มเขต ๔ เขตจากเขตทั้งหมด ๔๐ เขตในกรุงเทพมหานคร โดยเลือกให้เป็นเขตที่คาดว่าจะครอบคลุมพื้นที่บริเวณกทม.มากที่สุด คือ เป็นเขตใจกลางเมืองและชานเมือง ซึ่งเขตทั้ง ๔ นั้นได้แก่ คลองสาน, ดอนเมือง ,

ปทุมวันและพระโขนง ทั้ง ๔ เขตนี้จะเป็นตัวแทนของประชาชนผู้รับชมรายการต่างกัน กล่าวคือ เขตปทุมวันซึ่งเป็นเขตใจกลางเมืองจะเป็นตัวแทนของกลุ่มคนทำงานในกทม.

ส่วนเขตชานเมืองต่างๆคือ ดอนเมือง ,คลองสานและพระโขนง จะเป็นตัวแทนของกลุ่มคนที่อยู่ตามส่วนต่างๆของกทม. ซึ่งเชื่อว่าหากคนที่อยู่อาศัยหรือทำงานในเขตที่ต่างกันนั้นน่าจะมี

ความแตกต่างกันเรื่องของการให้ข้อมูล สำหรับจำนวนกลุ่มตัวอย่างเลือกเขตละ ๒๕ คน รวมทั้งสิ้น ๑๐๐ คน นอกจากนั้นได้ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยคัดเลือกตามบ้าน ,ร้านค้า โดยพิจารณาคัดเลือกจากสถานที่ที่มีโทรทัศน์ และคาดว่าจะมีการเปิดรับชมรายการ โทรทัศน์ในช่วงเวลากลางวัน

- กลุ่มบุคคล ๖-๘ คนที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ซึ่งจะให้ข้อมูลในเรื่องของผลที่ได้รับเมื่อชมรายการแล้วว่าเป็นอย่างไร ใช้ได้จริงและมีประโยชน์หรือไม่ อย่างไร เป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ชมรายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์แล้วนำความรู้ที่ได้จากรายการไปใช้จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาศึกษาวิจัย จะแบ่งออกตามประเภทของข้อมูล ดังนี้ คือ

๑. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเทปโทรทัศน์

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลรายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์จากเทปโทรทัศน์ระบบ BETACAM SP ซึ่งเป็นเทปต้นฉบับที่ฝ่ายสารคดี บริษัทเบสไลน์ โปรดักชั่นจำกัดเก็บรักษาไว้ ผู้วิจัยจะรวบรวมเทปที่ออกอากาศตั้งแต่วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๓๕- ๓๑ มกราคม ๒๕๔๐ รวม ๖๒ ตอนเพื่อนำมาทำการศึกษา

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

๒.๑ บทรายการโทรทัศน์

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นบทรายการโทรทัศน์ (Script) ของฝ่ายรายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์ ได้มีการเก็บรวบรวมไว้อย่างดี โดยจะแบ่งเก็บไว้เป็น 3 ส่วนคือ ส่วนกลาง , ส่วนของผู้ควบคุมการผลิตและผู้กำกับ , และส่วนของผู้เขียนบท ซึ่งง่ายแก่การค้นคว้าวิจัย การเก็บรวบรวมบทรายการโทรทัศน์นี้เพื่อที่จะนำมาวิเคราะห์ร่วมกับเทปโทรทัศน์ ซึ่งจะเลือกมา ๖๒ ตอนตามช่วงที่ต้องการศึกษา

๒.๒ บทความ/ ข่าวน

การค้นคว้าและรวบรวมบทความและข่าว จากสื่อสิ่งพิมพ์ทั้งหนังสือพิมพ์และนิตยสารต่างๆ ที่มีการเขียนวิจารณ์รายการรัฐกฎหมายได้ประโยชน์ ซึ่งฝ่ายรายการได้รวบรวมไว้

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต

ในช่วง ๑ กันยายน- ๓๑ พฤศจิกายน ๒๕๓๕ จะทำการสังเกตการผลิตรายการทั้งในส่วนของกองถ่ายทำคิวพรีกรและคิวละคร เพื่อจะได้ทราบถึงกระบวนการผลิตรายการทั้งหมดของรายการรัฐกฎหมายได้ประโยชน์ เมื่อได้ทราบถึงกระบวนการผลิตรายการแล้วจะได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งในการวิเคราะห์บทบาทและผลของรายการ เพราะคุณภาพของชิ้นงานสามารถเป็นตัวบ่งบอกถึงการทำหน้าที่ และผลที่ได้รับได้

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคล

ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคล โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ อีกทั้งมีการทำแบบสอบถามด้วย

ก. สัมภาษณ์ทีมงานผู้ผลิตรายการรัฐกฎหมายได้ประโยชน์

๑. คุณพิภพ พานิชภักดิ์
๒. คุณศรัณยู วงศ์กระจ่าง
๓. คุณเชาวเลิศ ประสพสันต์
๔. คุณ ไพโรจน์ เอี่ยมน้อม
๕. คุณอภิรดี สุคนธมาน
๖. คุณรุจิรา สุภษา

เครื่องมือในการสัมภาษณ์

๑. แบบฟอร์มการจดบันทึกข้อมูล
๒. การใช้เทปบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์

ประเด็นในการสัมภาษณ์

๑. ประเด็นสัมภาษณ์ผู้คิดรูปแบบรายการ

- การกำหนดรูปแบบของรายการ
- ความเป็นมาของรายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์
- วัตถุประสงค์ของรายการ
- หลักในการนำเสนอ
- นโยบายของรายการ
- กลุ่มเป้าหมายของรายการ
- การเลือกใช้ละครเบาสมองมาจำลองเหตุการณ์ปัญหากฎหมาย
- ข้อดีและข้อเสียของการใช้ละครเบาสมองมาจำลองเหตุการณ์ปัญหา
กฎหมาย
- องค์ประกอบของรายการ

๒. ประเด็นสัมภาษณ์ฝ่ายข้อมูล

- การคัดเลือกเนื้อหาเพื่อนำเสนอแก่ฝ่ายผลิตรายการ
- การรับฟังปฏิกิริยาสะท้อนกลับ (Feedback) ของผู้ชมรายการ

๓. ประเด็นสัมภาษณ์ผู้เขียนบท

- หลักในการเขียนบทของรายการนี้
- หลักในการเขียนบทละครจำลองเหตุการณ์ที่เป็นละครเบาสมอง
แต่นำเสนอประเด็นปัญหากฎหมาย
- อุปสรรคในการเขียนบท

๔. ประเด็นเก็บข้อมูลจากผู้ควบคุมการผลิต

- หลักของการผลิตรายการนี้
- การคัดเลือกเนื้อหาในการนำเสนอ
- การควบคุมการผลิตรายการให้เป็นไปตามเป้าหมายและนโยบายของ
รายการ
- การฟังความคิดเห็นจากผู้ชมรายการ

๕. ประเด็นเก็บข้อมูลจากผู้กำกับภาพและกำกับรายการ

- หลักของการกำกับภาพและกำกับรายการ
- การคัดเลือกนักแสดง

ข. สัมภาษณ์ผู้รับชมรายการ

๑. ประชาชนทั่วไปจำนวน ๑๐๐ คน
๒. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๖-๘ คน

เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

๑. แบบสอบถามจำนวน ๑๐๐ ชุด
๒. แบบฟอร์มการจดบันทึกข้อมูล
๓. การใช้เทปบันทึกเสียงขณะทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๔. แบบฟอร์มการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประเด็นในการเก็บข้อมูล

๑. ประเด็นในแบบสอบถามสำหรับประชาชนทั่วไปจำนวน ๑๐๐ คน เช่น
 - เคยรับชมรายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์หรือไม่
 - เมื่อชมรายการนี้แล้วได้อะไร
 - ได้รับความรู้จากรายการนี้หรือไม่ อย่างไร
 - ได้รับความบันเทิงจากรายการนี้หรือไม่ อย่างไร
 - คิดว่ารายการนี้แสดงบทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชนอย่างไร
 - ความรู้สึกต่อรายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์

๒. ประเด็นในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๖-๘ คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจะกรอกแบบสอบถามและขณะเดียวกันผู้วิจัยจะสอบถามว่าเคยนำความรู้ที่ได้จากรายการไปใช้หรือไม่ หากตอบว่าเคยก็จะสอบถามเพิ่มเติมถึงเรื่องราวที่เคยนำไปใช้และนำความรู้จากตอนใดไปใช้ เป็นการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

ดังนั้นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญนี้จะเป็นเรื่องของการเล่าประสบการณ์ที่ได้รับชมรายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์แล้วนำไปใช้ในชีวิตจริง ซึ่งการนำไปใช้นั้นอาจใช้ในทางที่ถูกหรือผิดก็ได้ หรืออาจก่อให้เกิดประโยชน์หรือเกิดโทษแก่ผู้ใช้หรือแม้กระทั่งต่อบุคคลอื่น

การหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ซึ่งในที่นี้คือผู้ที่รับชมรายการรู้กฎหมาย ได้ประโยชน์แล้วนำไปใช้จริง ผู้วิจัยจะทำการค้นหาโดยการสุ่มจากกลุ่มตัวอย่างใน ๑๐๐ คน นั้น แล้วสอบถามเพิ่มเติม จึงพบผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากกลุ่มตัวอย่าง ๑๐๐ คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในเรื่องการรับรู้ประโยชน์ที่ได้รับจากรายการสารคดีทางวิทยุ โทรทัศน์ที่ให้ความรู้ด้านกฎหมาย “รายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์” ผู้วิจัยได้แบ่งการ วิเคราะห์โดยมีขั้นตอนและวิธีการดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์บทบาทของรายการสารคดีทางวิทยุโทรทัศน์ที่ให้ความรู้ด้านกฎหมาย

จะวิเคราะห์ว่ารายการที่เป็นกรณีศึกษานั้น ได้กระทำตามบทบาทหน้าที่ของรายการ สารคดีทางวิทยุโทรทัศน์อย่างไรบ้าง ในที่นี้รายการนี้จะเป็นรายการสารคดีที่ให้ความรู้ด้าน กฎหมาย

2. การวิเคราะห์ประโยชน์ที่ได้รับจากรายการสารคดีทางวิทยุโทรทัศน์ที่ให้ความรู้ ด้านกฎหมายที่มีต่อผู้ชมรายการ

จะเป็นการวิเคราะห์จากผู้รับสารว่า เมื่อชมรายการสารคดีที่ให้ความรู้ด้านกฎหมาย รายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์แล้ว รายการนี้ก่อให้เกิดผลต่อผู้ชมอย่างไร ซึ่งการที่รายการนั้นจะก่อให้เกิดผลอย่างไรต่อผู้ชม ปัจจุบันส่วนหนึ่งย่อมเกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตรายการ ดังนั้นในงานวิจัยนี้จะได้อธิบายถึงกระบวนการผลิตรายการสารคดีทางวิทยุ โทรทัศน์ที่ให้ความรู้ด้านกฎหมาย กรณีศึกษา รายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์ ด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูลจะกระทำจากการรวบรวมข้อมูลทั้งการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับ การผลิตรายการ ผู้ชมรายการ การตอบแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ถึงแม้ว่าบุคคลเหล่านั้นจะไม่ได้เป็นตัวแทนของประชาชนผู้รับสารของรายการรู้กฎหมายได้ ประโยชน์ทั้งหมดแต่ก็เป็นผู้ที่สามารถตอบคำถามในการวิจัยครั้งนี้ได้อย่างพินิจพิเคราะห์และครอบคลุมความคิดทั้งหมดได้ในระดับหนึ่ง ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ , การตอบแบบสอบถาม จะกระทำควบคู่ไปกับการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและวีดีโอเทปรายการ

การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอข้อมูลและผลการศึกษาในเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้เรียบเรียงข้อมูลทั้งหมดเพื่อนำเสนอด้วยการบรรยายและพรรณานำเสนอ (Descriptive Research) ในการนำเสนอผลสรุปตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. บทบาทของรายการสารคดีทางวิทยุโทรทัศน์ที่ให้ความรู้ด้านกฎหมาย
2. ประโยชน์ที่ได้รับจากรายการสารคดีทางวิทยุโทรทัศน์ที่ให้ความรู้ด้านกฎหมายที่มีต่อประชาชน

จากการนำเสนอดังกล่าว จะทำให้สามารถเข้าใจถึงบทบาทและผลที่ได้รับจากรายการสารคดีทางวิทยุโทรทัศน์ที่ให้ความรู้ด้านกฎหมาย ของรายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์ได้อย่างชัดเจน ประกอบกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลต่างๆที่เกี่ยวข้อง , ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถาม, ข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมทั้งข้อมูลทางด้านเอกสารและวีดีโอเทปรายการรู้กฎหมายได้ประโยชน์ซึ่งเป็นกรณีศึกษา ข้อมูลทั้งหมดเหล่านี้จะเป็นข้อสนับสนุนให้แนวทางการศึกษาในเรื่องนี้เป็นไปอย่างมีขั้นตอนและเข้าใจได้ชัดเจน